

משרד-החנוך והתרבות - תחלקה לתרבות תורנית

ג ל י ד נ ו ת ל ע י ו ן ב פ ר ש ת ה ש ב ו ע
בעריכת נחמה ליבוביץ
שנת העשרים ושבע

פרק י' ט' - ט"ז

שמיני (תשכ"ח)

א. מתוך דברי המדרש

1. ס'. יין ושכר אל תשת

ויקרא רבה י"ב (א')

...דחני ר' שמעון: לא מתו בני אהרן אלא על שנכנסו שתויי יין לאהל מועד.
ר' פנחס בשם ר' לוי אומר: משל למלך שהיה לו בן בית נאמן, מצאו עומד על
פתח חנויות והתיז את ראשו בשתיקה וענה בן בית אחר תחתיו. ואין אנו יודעים
מפני מה הרג את הראשון; אלא ממה שמצוה את השני: "לא תכנס בפתח חנויות"
אנו יודעים שמתוך כך הרג את הראשון. כך - (י' ב') "ותצא אש מלפני ה' ותאכל
אותם וימותו לפני ה'" ואין אנו יודעים מפני מה מתו, אלא ממה שצוה את אהרן
ואמר לו: "יין ושכר אל תשת" אנו יודעים מתוך כך שלא מתו אלא מפני היין.

* ויש גריסה "דחני ר' ישמעאל" וכן הוא ברש"י.

רש"י ב' ד"ה ותצא אש: ר' ישמעאל אומר שתויי יין נכנסו.

בעל עקדת יצחק מקשה:

יש לתמה, כי מאחר שהכתוב פרש מעשיהם ואמר (י' א') "ויקריבו
לפני ה' אש זרה אשר לא צוה אותם" ונאמר (במדבר ג' ד') "וימת
נדב ואביהוא לפני ה' בהקריבם אש-זרה לפני ה'" - למה היו חז"ל
שואלין ודורשינן למה מתו? - מה עשו? ובאו עליהם טעמים רבים זה
אומר בכה וזה אומר בכה וכלם נסמכים אל הכתובים בדרכים רחוקים?

ועל הטעם שנאמר לעיל מקשין כמה ממפרשי רש"י:

איך נעבשו מיתה על שנכנסו שתויי יין והלא לא הוזהרו על זה
אלא לאחר מיתתן?

ענה לשתי הקושיות!

2. יין ושכר אל תשת.

תנחומא שמיני (י"א)

...ולכך הזהירו מן היין, כי היין מביא את האדם לכל עברות שבעולם, לזנות
לשפיכות דמים ולגניבה ולכל עברות שבעולם.

והלא משמח לב האדם ומשכחו הכתוב כמו הקורא בתורה, שנ' (תהלים ק"ד) "ויין
ישמח לבב אנוש" ואומר (שם י"ט) "פקודי ה' ישרים משמחי לב"?
ועוד: כי לעוסק בתורה ובפקודיו ינחיל גן עדן כמו שנ' (דב' ל') "כי הוא
חיך ואורך ימיו" והשכור בעוד היין בו הוא יושב בשמחה, כמו שהוא יושב בגן
עדן? כמו שהוא תלמידא דהוה חסיד והיה לו אבא ושתי חמרא טובא (=שהיה אביו
שותה יין הרבה) ובכל עידן דהוה נפל בשוקא אתו עולמא ומכין יתיה (= באו
נערים ומכים אותו) באבנים ובצרורות וצורחין וקורין אחריו: "חזו שכרא!"
(= ראו השכור). וכשרואה בנו החסיד הוא נכלם ושואל את נפשו למות. ובכל יום
אומר לאביו: "אבא, אני אשגר ויביאו לך לביתך מכל היין שמוכרין במדינה ולא
תלך לשתות בבית היין, שאתה עושה חרפה ממני וממך!" והוא אומר לו כן פעם
אחת ושתיים בכל יום, עד שאמר אביו, שיעשה כמו שהוא אומר, שלא ילך לשתות
בבית היין. וכן עשה החסיד, שהוא עושה לו בכל יום ובכל לילה מאכל ומשתה
ומישנו במסתו ואחר הולך לו.

פעם אחת היה יורד מטר ויצא החסיד לשוק והיה הולך לבית הכנסת לתפילה וראה
שכור אחד שהוא שוכב בשוק ואמת חמים יורת עליו והבחורים והנערים מכים אותו
באבנים ובצרורין ומשליכין חומר בפניו ובתוך פיו. כשראה זה החסיד אמר בלבו:
"אלך לאבא ואביאנו לכאן ונראה לו זה השכור, והחרפה שעושים ממנו הבחורים
והנערים, אולי ימנע פיו מלשתות ולהשתכר." וכן עשה והביאהו לשם והראהו לו.
מה עשה אביו הזקן? הלך אצל השכור ושאל לו, באיזה בית שתה אותו יין שהיה
משכר בו.

אמר לו בנו החסיד: "אבא, בשביל זה קראתיך? אלא שתראה החרפה שעושים לזה,
כי כן עושים לך בעת שאתה שותה! אולי שתמנע פיה מלשתות!"

אמר לו: "בני, בחיי, אין לי תענוג וגן עדן אלא זה". כששמע החסיד כך, הלך
לו בפחי נפש.

אבל לא שמחת היין הפקודים והתורה, כי היין כשיוצא מגופו והיגון בא בלבו,
זה יוצא וזה נכנס; והתורה והמצוה הוא תענוג והשמחה בעוה"ז ובעוה"ב...

לשם מה מביא בעל המדרש את ספור החסיד ואביו - מה הסכנה
המיוחדת בשכרות (נוסף על הידועות) שרצה להבליט בספור זה?

3. ט"ז ויקצף על אלעזר ועל איתמר בני אהרן הנותרים.

ויקרא רבה י"ג (א')

אמר רב הונא: בשלשה מקומות כעס משה ונתעלמה ממנו הלכה, ואלו הן: בשבת ובכלי מתכות ובאונן.

בשבת מניין? שנאמר (שם ט"ז) "ויתירו אנשים ממנו עד בקר וירום תולעים ויבאש ויקצף עליהם משה". כיון שכעס שכח לומר להם הלכות שבת, אמר להם (ט"ז כ"ג) "הוא אשר דבר ה' אכלוהו היום, כי שבת היום לה'".

ובכלי מתכות מניין? שנאמר (במדבר ל"א י"ד) "ויקצוף משה על פקודי החיל" וכיון שכעס נתעלמה ממנו הלכה, שכח לומר להם הלכות כלי מתכות, וכיון שלא אמר משה, אמר אלעזר הכהן תחתיו, שנאמר (ל"א כ"א) "ויאמר אלעזר הכהן אל אנשי הצבא... זאת חוקת התורה אשר צוה ה' את משה" - אמר לדם. "למשה רבי צוה ולי לא צוה".

באונן מניין? שנאמר (ויקרא י' ט"ז) "ויקצף על אלעזר ועל איתמר וכיון שכעס נתעלמה ממנו הלכה, שאונן אסור לאכול בקדשים".

ספרי במדבר ל"א כ"א

(ל"א כ"א) "ויאמר אלעזר הכהן אל אנשי הצבא הבאים למלחמה זאת חוקת התורה אשר צוה ה' את משה" - משה רבנו לפי שהיה בכלל כעס בא לכלל טעות. ר' אלעזר אומר: בשלשה מקומות בא לכלל כעס ובא לכלל טעות: כיוצא בו אתה אומר: "ויקצוף על אלעזר ועל איתמר בני אהרן הנותרים" - מהו אומר: "מדוע לא אכלתם את החטאת...?" - כיוצא בו אתה אומר (במדבר כ' י') "ויאמר: שמעו נא המורים...!" מהו אומר: "וירם משה את ידו ויך את הסלע במטחו פעמים" אף כאן אתה אומר (במדבר ל"א י"ד) "ויקצוף משה על פקודי החיל" - מהו אומר: "ויאמר אלעזר הכהן אל אנשי הצבא...?" - משה רבנו לפי שבא לכלל כעס, בא לכלל טעות.

רש"י

במדבר ל"א כ"א ד"ה ויאמר אלעזר הכהן. לפי שבא משה לכלל כעס בא לכלל טעות, שנתעלמו ממנו הלכות געולי נכרים. וכן אתה מוצא בשמיני לפלואים, שנאמר (ויקרא י' ט"ז) "ויקצוף משה על אלעזר ועל איתמר בני אהרן" בא לכלל כעס - בא לכלל טעות. וכן (במד' כ' י'-י"א) "שמעו נא המורים... וירם משה את ידו ויך את הסלע במטחו פעמים" על ידי הכעס טעה.

1. הסבר מהי הטעות בכל אחד מארבעת המקומות?

א. 2. התוכל להסביר למה לא הביא רש"י את דברי הספרי הנ"ל או את דברי ויקרא רבה הנ"ל לא במקומנו (ויקרא י' ט"ז) וכן לא במדבר כ' וכן לא בשמות ט"ז - והביא את דברי הספרי רק במדבר ל"א כ"א?

3. התוכל להסביר למה בא פסוקנו בויקרא רבה כאחרון מן השלשה, ולמה בא בספרי כראשון מן השלשה?

ב. י'. ולהבדיל בין הקדש ובין החול ובין הטמא ובין המהור.

י"א ולהורות את בני ישראל את כל החוקים...

רש"י ד"ה ולהבדיל כדי שתבדילו בין עבודה קדושה למחוללת. הא למדת שאם עבד עבודתו פסולה. (= עבודתו שעבד בשכרות חולין היא).

שד"ל: השתיה אסורה לכהנים בכל הפעולות המיוחדות להם והם שלשה מינים: מעשה העבודה במקדש וזה "בבאכם אל אה"ל; ההוראה בעניני קדש וחול וטמא וטהור, כלומר לפסוק דין כשילוד ספק לכהנים; והשלישי להורות את בני ישראל את כל החוקים...

חזקוני דבר ד"ה יין ושכר אל תשת: באשר דאונן פסול לעבודה משום דשרוי בצער ואינו יכול להיות באהבת ה' ודבקות הבאה אך מתוך שמחה של מצוה ואין כהן גדול ראוי להקריב אותן משום שלפי ערך גדולתו אפשר להתגבר על צער ולעמוד לפני ה' בשמחה וכך היתה מידתו של אהרן. אמנם היא עבודה קשה (ר"ל להתגבר על צער) והייתי אומר לשתות יין ושכר כמו שאמר (משלי ל') "תנו שכר לאובד ויין למרי בפש ישתה וישכח רישו", משום הכא חזתיר הקב"ה לאהרן ובניו באותה שעה, שהמה לא ישתמשו בעצה זו בבואם לאהל מועד להשיג אהבה. ד"ה ולהבדיל בין קדש וחול: הוסיף הקב"ה לתת עצה אחרת לשמח הלב ולהסית הדעה מצער, היינו ע"י יינה של תורה המשמחת לב כדכתיב (תהלים י"ט) "פקודי ה' ישרים משמחי לב". וברור הספקות והלכותיהם משמח הלב מאד, כידוע מאמר החכם, שאין שמחה כהיתר הספקות. אלא... ד"ה ולהורות את בני ישראל: עוד הוסיף עצה המשמחת הלב הוא להורות לתלמידים מקשיבים... ונצטוו אהרן לעסוק בזה ויחיה גורם שמחת הנפש המשמחת כל צער ויגון.

1. מהו הקשר בין פסוק ט' לפסוקים י'-י"א לפי כל אחד מהנ"ל?

2. מהי חולשת פרוש שד"ל מבחינה לשונית?

3. מה פירוש וי"ו של "ולהבדיל" ולהורות לפי פירוש רש"י והיכן מצינו וי"ו כזו במקום אחר?